

УДК 342.9

О. В. Тронько*здобувач кафедри конституційного, адміністративного права
та соціально-гуманітарних дисциплін
Інституту права та суспільних відносин Університету «Україна»***КЛАСИФІКАЦІЯ МИРНИХ ЗІБРАНЬ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ**

Актуальність теми. Проблематика мирних зібрань завжди була, є та, безумовно, буде актуальною як з позицій теорії, так і практики. І це зрозуміло, оскільки мирні зібрання є не лише критерієм, за яким визначають рівень демократії у державі, а й надзвичайно дієвим способом громадського контролю. У новітній історії України є наочні приклади, які свідчать про те, що «майдаки» є ефективним механізмом реалізації та забезпечення суверенітету українського народу, який на певних історичних етапах не лише може, а й має право визначати подальшу політичну, економічну та соціальну долю України, використовуючи як інструмент для цього мирні зібрання.

Виклад основного матеріалу. Мирні зібрання, якщо дивитись на них через призму права, вимагають свого підсилення. Наразі йдеться про добре відомий усім факт відсутності в Україні закону, який би регулював питання реалізації приватними особами права, передбаченого у ст. 39 Конституції України [1]. Блокування прийняття такого закону за наявності чималої кількості його проєктів, на наш погляд, пов'язано не лише з тим, що конкуруючі політичні сили вбачають у кожному з них загрозу для реалізації власної політичної стратегії і тактики, а влада не бажає зв'язувати себе у цьому питанні досконалими процедурами, а й із тим, що на доктринальному рівні інститут мирних зібрань усе ще залишається вивченим неналежним чином. Переконатись у цьому доволі легко. Досить зазирнути до бібліотечного каталогу, в якому у кращому випадку знайдеться десяток видань, присвячених окремим аспектам названої проблематики. Чого тоді можна очікувати від законопроєктів, досконалість яких, зрозуміло, прямо залежить від рівня доктринального вивчення названого інституту?

Стаття 39 Конституції України надає право приватним особам самостійно приймати рішення щодо форми проведення мирного зібрання. В Основному Законі названо декілька можливих форм мирних зібрань – збори, мітинги, походи і демонстрації. Однак, зазначений перелік не можна вважати вичерпним. На наш погляд, він дає лише загальні орієнтири у цій сфері, якими можуть керуватись приватні особи під час прийняття рішення щодо вибору форми проведення мирного зібрання. Право самостійного вибору змісту та форми проведення мирного зібрання є проявом

лібералізму, незалежності та дієздатності громадян.

З розвитком суспільства, а також засобів комунікації, які використовують його члени для задоволення власних соціальних потреб, стає зрозумілим, що форми мирних зібрань мають тенденцію до свого розширення. Таким чином, на думку європейських авторів, нині поряд із такими традиційними формами мирних зібрань, як збори, демонстрації, походи, прийнятними є й інші, зокрема, пікети, сидячі демонстрації, мовчазні марші, «людські ланцюги», вело- та мотопробіги, а також специфічні музичні чи театралізовані вистави. Навіть захоплення та політично вмотивовані акції протесту можуть в окремих випадках розглядатись як акції, які перебувають під захистом права на мирні зібрання, оскільки останні використовуються з метою міжособистісної комунікації з питань, що мають публічне значення і характер. Водночас це не означає, що приватні особи під приводом реалізації права на мирне зібрання можуть порушувати засади демократичної і правової держави, не дотримуватись норм Конституції та законів. Гарантоване Конституцією України право на мирне зібрання закінчується там, де починається перешкоджання або застосування сили, що можуть завдати шкоди правам та охоронюваним законом інтересам третіх осіб.

Під походом необхідно розуміти зібрання, що переміщується під відкритим небом. Походи варто розцінювати як спеціальний вид мирного зібрання, оскільки під час їх організації та проведення, у порівнянні із статичними зібраннями, мають бути виконані (дотримані) додаткові вимоги (наприклад, узгодження із відповідним компетентним суб'єктом маршруту руху, обмеження руху транспорту тощо). У разі, якщо похід закінчується зібранням у певному місці, то він, відповідно, перетворюється у статичне зібрання. Так само і статичні зібрання можуть бути перетворені у походи в їх найрізноманітніших формах (мовчазні марші, факельні процесії, автомобільні колони тощо).

Автомобільні, мото- і велопробіги, а також процесії суден є спеціальною формою походу, яка може бути використана у певних випадках для найбільш ефективного привернення уваги громадськості і держави до певних питань чи проблем, які турбують громадськість. Можливість прове-

дення таких процесій гарантується Конституцією України, яка не обмежує приватних осіб у місці проведення мирного зібрання. Проте, зрозуміло, у цьому плані можливим є встановлення і певних обмежень, які можуть бути запроваджені або законом, або введені на підставі закону рішенням суду. В останньому випадку йдеться, зокрема, про такі ситуації, коли проведення процесії (зібрання) у певному місці може завдати шкоди громадській безпеці або призвести до виникнення загрози життю та здоров'ю третіх осіб (колізія основоположних прав). Прикладом такого «небезпечного» місця може бути автомобільна магістраль міждержавного значення. У будь-якому випадку компетентний орган, вирішуючи питання про дозвіл/заборону проведення мирного зібрання на такій магістралі, не повинен ставати на позицію, що проведення зібрання має бути заборонено на такому місці у безальтернативному порядку. Держава, виступаючи гарантом прав людини і громадянина, бере на себе зобов'язання сприяти реалізації насамперед основоположних прав приватних осіб, а тому рішення про дозвіл на проведення зібрання на автомобільній магістралі має бути прийнято з урахуванням об'єктивного, всебічного та виваженого вивчення ситуації. Так, наприклад, у ситуації, коли проведення зібрання на автомобільній магістралі є найкращим способом привертання уваги громадськості чи держави до певної проблеми, яка вимагає свого термінового вирішення, а ті негативні наслідки, які виникають при цьому для третіх осіб, є соціально адекватними, то держава не повинна його забороняти. Водночас у ситуаціях, коли організатори свідомо бажають настання несприятливих наслідків для третіх осіб, скажімо, у ситуації, коли зібрання проводиться на магістралі у час-пік, то це, відповідно, дає право компетентним органам держави не тільки заборонити проведення такого зібрання, а й вжити заходів до його примусового розпуску, оскільки цілеспрямоване та навмисне завдання шкоди правам та інтересам третіх осіб не може бути покладено у підґрунтя реалізації права на мирне зібрання.

Значного поширення останнім часом отримали музичні паради, які характеризуються як форма прояву молодіжної культури та її персонального самовираження. При цьому виникає питання, а чи можуть подібні заходи, в яких бере участь велика кількість людей, перебувати під охороною права на мирне зібрання, або ж їх необхідно класифікувати виключно як комерційний захід, проведення якого гарантують уже інші статті Конституції України, зокрема, та, що гарантує свободу підприємницької та/або творчої діяльності.

Характеризуючи музичні паради (фестивалі), необхідно виходити з того, що вони хоча і мають у своєму підґрунті комунікативну мету, яка є важливим елементом права на мирні зібрання, проте

не спрямовані на поширення певної ідеї або позиції у суспільстві чи державі, а тому не можуть перебувати під охороною конституційного права на мирні зібрання. Однак ситуація принципово змінюється у тому випадку, коли музика, танці чи інші подібні заходи, які проводяться у межах музичного параду, є засобом пропаганди певної соціальної позиції чи ідеї. При цьому пропагандистська мета має бути основною, а не побічною. За таких умов музичні паради (фестивалі) необхідно визнати однією з можливих форм мирного зібрання.

Така позиція була, зокрема, покладена в основу рішення Федерального Конституційного суду Німеччини, яким визнано, що «паради кохання» (Loveparade), які проводяться у Німеччині на підтримку прав представників сексуальних меншин, а також гей-паради (Christopher Street Day) є формою впливу організаторів та їх учасників на формування громадської думки у сфері однакового та рівного ставлення до гомосексуалістів, бісексуалів, лесбіянок та трансвеститів. Крім цього, було наголошено на тому, що форма такого впливу (музика, танці, процесії тощо) не може змінити їх сутності та перешкодити визнанню останніх різновидом мирного зібрання, яке перебуває під охороною конституції.

Однією з можливих форм мирних зібрань, яка, відповідно, також перебуватиме під охороною Конституції України, є вуличні святкування і вуличні театралізовані вистави. Це пов'язано з тим, що Основний Закон гарантує будь-які форми міжособистісної комунікації, зокрема і ті, у межах яких спілкування здійснюється через візуальне сприйняття певних фактів чи подій. Зрозуміло, що викладене стосується далеко не всіх святкувань і вистав, які у переважній більшості випадків мають культурне підґрунтя або спрямовані на розважання приватних осіб. Проте ті святкування і театралізовані вистави, які мають на меті донести до приватних осіб певну ідею або покликати сприяти формуванню певної громадянської позиції, безумовно, повинні бути віднесені до категорії мирних зібрань.

Тісно пов'язаними з вуличними святкуваннями та театралізованими виставами є концерти. Зрозуміло, що концерти, які повністю зосереджені на розважанні приватних осіб, не можуть претендувати на їх охорону з боку ст. 39 Конституції України. Для них, поміж іншим, не властива така характерна ознака мирного зібрання, як колективне висловлення певної думки або громадянської позиції. Водночас принципово інакше мають бути оцінені концерти, зокрема рок-концерти, організовані з метою боротьби проти порушень особистісних та/або політичних прав людини і громадянина. Приватні особи беруть у них участь насамперед не через свої музичні

уподобання, а внаслідок готовності і бажання висловити свою підтримку гаслам (закликам), які формують музиканти, та, відповідно, вступити з ними у вербальну або невербальну комунікацію, спрямовану на формування спільної соціальної, громадської або політичної позиції.

Зрозуміло, що у певних випадках розмежування між звичайним концертом та «концертом – масовим зібранням» може бути доволі складним. У подібних випадках, на думку європейських авторів, необхідно діяти за принципом «всі сумніви тлумачаться на користь звинуваченого», тобто виходити з того, що концерт є однією із форм масового зібрання.

Подібним чином мають бути оцінені також і ті концерти, які спрямовані на поширення у суспільстві екстремістських (нацистських, расистських тощо) настроїв чи позицій. З огляду на те, що подібні заходи доволі часто пов'язані з порушенням заборон, встановлених кримінальним законодавством, а також можуть завдати шкоди національній безпеці і громадському порядку, викликати порушення прав і свобод інших людей, вони мають бути заборонені саме з посиланням на ч. 2 ст. 39 Конституції України [1]. Організатори таких концертів не можуть апелювати до того, що їм гарантується право на свободу творчої діяльності та/або підприємницької діяльності.

Однак не будь-які концертні заходи, які несуть у собі елементи екстремістських заходів або позицій, повинні бути заборонені у безальтернативному порядку. У цій сфері, як і у будь-якій іншій, мають бути ретельно зважені всі обставини, які супроводжують намір проведення подібних концертів. У разі, коли йдеться про висловлення позиції певної групи людей, яке не супроводжується закликами до порушення громадського порядку, прав та свобод інших людей тощо, а у компетентних органів немає достовірної інформації про те, що такі порушення плануються, то на такі концерти, безумовно, поширюється охоронна дія ст. 39 Конституції України.

Окремим видом мирного зібрання, який охороняється ст. 39 Конституції України, є пікет, зокрема й у тому випадку, коли він не пов'язаний із вербальним спілкуванням між його учасниками. Такі акції можуть супроводжуватись різноманітними «допоміжними» діями у вигляді встановлених наметів, інформаційних стендів тощо та тривати доволі довго. Водночас, зрозуміло, під час їх проведення мають бути дотримані права та свободи інших осіб.

Доволі спірним є питання, чи підпадають під охорону Конституції України інфраструктурні об'єкти, які встановлюються під час мирних зібрань (туалети, місця для відпочинку та прийому їжі, інформаційні стенди, трибуни для виступів тощо). Іншими словами, чи поширюється

на них дія положень нормативних актів, які регулюють порядок організації та проведення мирних зібрань? Це питання набуває особливого значення під час проведення багатоденних мирних зібрань.

Відповідаючи на нього, необхідно виходити з того, що гарантоване Конституцією України положення про свободу вибору форм мирних зібрань однаково поширюється і на всі інші заходи, які покликані забезпечити належне проведення мирного зібрання. Таким чином, без додаткових дозволів можуть бути встановлені будь-які інфраструктурні об'єкти, які є необхідним складовим елементом мирного зібрання і які слугують меті забезпечення демократичного формулювання і вираження громадської думки. Водночас організатори мирного зібрання мають отримати від компетентного органу дозвіл на встановлення об'єктів інфраструктури, які безпосереднім чином не пов'язані з організацією та проведенням такого зібрання, наприклад, наметів для комерційної торгівлі сувенірною продукцією.

Іншу оцінку (характеристику) можуть отримати лише ті інформаційні пункти, які є структурним елементом організованого мирного зібрання (інфраструктурне утворення), або ті, що мають на меті залучення сторонніх осіб до спільного формулювання та висловлювання певної публічної позиції (думки). В останньому випадку йтиметься про мирне зібрання у розумінні ст. 39 Конституції України, оскільки такий захід міститиме у собі інформаційно-комунікаційний елемент.

Визначення мирного зібрання охоплює також заплановані і незаплановані зустрічі членів політичної партії, профспілки чи іншого об'єднання, які спрямовані, як правило, на посилення певної позиції (думки, концепції) за рахунок її підтримки іншими особами (членами). Висновок про можливість віднесення названих зустрічей (засідань, з'їздів тощо) до категорії мирного зібрання, яке охороняється Конституцією України, пов'язується із тим, що такі заходи відповідають усім ознакам мирного зібрання. Водночас спірним є питання про те, а чи є зібрання членів певного об'єднання публічним. Можливо, його варто характеризувати як непублічне? Відповідь на це питання є принциповою, оскільки часто визначений законодавством порядок проведення мирних зібрань поширюється виключно на публічні зібрання. Крім того, визнання зібрання публічним робить можливою присутність на ньому працівників міліції та представників засобів масової інформації.

В європейській літературі набула поширення думка, що публічним є будь-яке зібрання членів політичної партії, профспілки чи іншого об'єднання у разі, коли у ньому може брати участь будь-яка приватна особа. І навпаки, ті зібрання, до участі в яких залучаються лише окремі особи

за індивідуальними запрошеннями, характеризуються як непублічні.

Зазначена позиція знайшла відображення й у низці рішень судів Німеччини. Так, Вищий адміністративний суд федеральної землі Баярн зазначив, що зібрання членів політичної партії вважатиметься публічним у тому випадку, коли коло його учасників не обмежується чітко визначеними особами, що робить можливою участь у ньому будь-якої особи, незалежно від того, чи було видано їй запрошення на участь у такому зібранні. Подібне рішення ухвалив також і Вищий адміністративний суд федеральної землі Тюрінгія. Суд наголосив на тому, що визначення зібрання публічним здійснюється з огляду на те, чи бере у ньому участь обмежене або необмежене коло осіб. Запрошення до участі у зібранні лише чітко визначених осіб робить його непублічним. Таким чином, зібрання членів політичної партії або профспілки є непублічним зібранням. Якщо ж організатор зібрання невпевнений у тому, що в останньому братимуть участь виключно запрошені особи, то таке зібрання має бути визнано публічним. Публічними мають бути визнані також і ті зібрання, запрошення до участі в яких вільно поширюються або копіюються.

Блокування, з огляду на його високий рівень конфліктності, має бути визначено особливою формою соціальної активності громадян. Проте у цьому разі може йтися про мирне зібрання демократичної природи, яке перебуває під охороною Конституції України, лише у тому разі, коли учасники блокування своїми діями (бездіяльністю) не перетнули межу пасивного опору. Якщо, навпаки, блокування із самого початку спрямовується на вчинення протиправних (насильницьких) дій щодо інших осіб або їхнього майна, то зазначена акція не може характеризуватись як мирне зібрання. Захисна дія Конституції України закінчується там, де замість комунікативних заходів починаються насильницькі дії. Хоча право мирних зібрань і передбачає свободу вибору форм, місць, обсягу відповідних заходів, а також неминуче виникнення відповідних перешкод для третіх осіб, проте акції подібного роду відповідатимуть Конституції України в разі, якщо вони будуть соціально-адекватним наслідком відповідних подій.

Зазначена передумова відсутня, коли виникнення перешкод для третіх осіб буде безпосередньою метою організаторів блокування, які таким чином (через створення додаткових перешкод для руху транспортних засобів, зупинення функціонування органу влади тощо) намагатимуться підсилити увагу до цих заходів з боку громадськості чи держави. У цьому разі можна вести мову про те, що треті особи піддаються неправомірному психічному впливу з боку учасників блокування,

спрямованому на їх примушення до певних дій або утримання від них. Подібні заходи в окремих випадках розцінюються як немирне зібрання.

Так, наприклад, про немирне зібрання, на думку деяких учених, ідеться у тому випадку, коли його учасники перешкоджають третім особам у доступі до певних споруд шляхом блокування доріг або їх оточення. Подібну позицію підтримали також і австрійські судді, які як немирні розглядають ті зібрання, учасники яких перешкоджають третім особам у доступі до належних їм земельних ділянок. Натомість Європейський суд з прав людини у своїх рішеннях зайняв іншу позицію, зазначивши, що блокування входу до приміщення суду або блокування автостради не дає підстав для того, щоб визнати відповідне зібрання немирним.

Коментуючи зазначені судові рішення, С. Ріпке, на наш погляд, робить доволі важливий висновок про те, що Європейський суд з прав людини, ухвалюючи рішення про мирний характер зібрань, виходив із того, що для реалізації цього права необхідний певний простір, користування яким неминуче викликає ускладнення для третіх осіб (неможливість проїхати вулицею чи площею тощо). Таким чином, для того, щоб зробити висновок про немирний характер блокування недостатньою є наявність лише психічного примусу, пов'язаного з примушенням третіх осіб до некористування певними об'єктами чи територією, оскільки у такому разі особи можуть бути позбавлені можливості усного висловлення своєї позиції (думки) та переконання в ній інших осіб. Проте досягнення цієї мети не може супроводжуватись іншими засобами, окрім словесних аргументів. Відповідно, якщо учасники блокування намагаються переконати інших осіб у своїй позиції шляхом навмисного застосування примусових засобів (фізичне недопущення до приміщення, побудова барикад, приковування себе наручниками до нерухомих об'єктів тощо), то такий захід може бути визнано немирним. У цьому разі можна вести мову про зловживання правом на мирне зібрання. «Якщо зібрання спрямовано переважно на те, щоб порушувати публічні інтереси або права та свободи третіх осіб чи завдавати тривалі перешкоди іншим особам у реалізації належних їм прав, то у такому разі спостерігається зловживання відповідною свободою, яке перетворює такий захід на немирне зібрання».

Необхідно звернути увагу на той факт, що у ч. 2 ст. 39 Конституції України міститься положення, яке фактично забороняє проведення тих зібрань, які порушують права та свободи інших осіб. Можна припустити, що таким чином український законодавець продублював в Основному Законі положення ч. 2 ст. 11 Конвенції про захист прав людини й основоположних свобод (надалі – Кон-

венція). Відповідно, необхідним є встановлення співвідношення наведеного конституційного положення із сформульованою вище думкою про те, що мирні зібрання доволі часто можуть призводити до певного обмеження (порушення) прав та свобод третіх осіб.

Розв'язуючи вказану дилему, насамперед необхідно ще раз наголосити на тому, що проведення мирного зібрання у переважній більшості випадків неминує вступатиме у суперечність з правами та свободами третіх осіб. Водночас, пам'ятаючи про те, що мирне зібрання є обмеженим у часі заходом, допустимо говорити лише про тимчасове обмеження прав та свобод третіх осіб. З огляду на це, стає зрозумілим, що неможливість (заборона) реалізації права на мирне зібрання не може засновуватись лише на самому факті порушення (обмеження) прав третіх осіб, оскільки без цього мирні зібрання практично не можуть бути проведеними. Так, навіть пікетування, організоване невеликою групою осіб, може створити певні незручності для пішоходів, які будуть змушені змінювати свій маршрут руху через названий захід. Однак подібні порушення (обмеження) прав громадян не можуть призводити до автоматичного визнання зібрань немирними. У цьому розумінні можна погодитись із думкою С. Ріпке, що ч. 2 ст. 11 Конвенції виходить із того, що відоме та домірне порушення згаданих у ній об'єктів правового захисту під час проведення мирного зібрання є можливим і допустимим. Однак це не заважає законодавцю у законодавчому порядку (законі) конкретизувати види порушень прав та свобод третіх осіб, які виключають проведення мирного зібрання.

Захоплення об'єктів можна розглядати як окремий вид блокування, у якому, як правило, бере участь обмежена кількість учасників. Захоплення об'єктів інфраструктури, приватних будинків, транспортних засобів, підприємств тощо доволі часто відбувається останнім часом. Показовим заходом подібного плану стало захоплення приміщення Київської міської ради учасниками Євромайдану, які намагались таким чином привертати увагу громадськості та влади до проблем, які накопичились у суспільстві.

У переважній більшості випадків зібрання, пов'язані із захопленням об'єктів, не можуть претендувати на захист з боку Конституції України, якщо вони спрямовані на перешкоджання виконання цими об'єктами їхніх функцій (наприклад, захоплення органів влади, спроба перебрати на себе їхні функції або недопущення службовців органу на робочі місця). Найчастіше захоплення об'єктів супроводжується прихованими та раптовыми, інколи насильницькими діями, які вчиняє обмежене коло осіб, що, як наслідок, не дозволяє вести мову про публічний і мирний характер такої акції.

Однак акції протесту, спрямовані на тимчасове та демонстративне захоплення певних об'єктів, будівництво яких, наприклад, викликає великий громадський резонанс, можуть бути розцінені як допустима форма мирного зібрання. Мета такого «дозволеного» захоплення має полягати в демонстративному вираженні громадської позиції, критичного ставлення до певних дій чи рішень з боку третіх осіб або влади, привертанні уваги населення, зокрема за рахунок засобів масової інформації, до певної проблеми.

Сучасними формами соціальної комунікації є смартомоби та флешмоби. Вони плануються й організуються за допомогою сучасних засобів комунікації (Інтернет, смс, мобільні телефони тощо). Їхня особливість полягає у тому, що учасники акції найчастіше незнайомі одне з одним.

Смартомоб уперше визначив Г. Рейнгольд у книзі «Розумний натоп: нова соціальна революція» як форму соціальної організації, яка самоструктурується за допомогою ефективного використання високих технологій. Смартомоби на сьогодні проводяться у багатьох країнах світу, зокрема і в Україні.

Смартомоби переважно носять суспільно-політичний характер, маючи на меті залучення приватних осіб до розв'язання соціально важливих питань чи проблем. Так, наприклад, на Філіппінах у 2001 р. група людей, організована за допомогою текстових повідомлень, зібралась біля церкви EDSA Shrine, щоб протестувати проти корупції президента Д. Естради. Невдовзі після цієї акції президент пішов у відставку.

Таким чином, смартомоби можуть мати ознаки мирного зібрання у розумінні як Конвенції, так і Конституції України.

На відміну від смартомобів, флешмоби у своїй переважній більшості є безглуздими, розглядаються як розвага та мають на меті лише викликати зацікавленість громадськості. Так, наприклад, в одному з торговельно-розважальних комплексів м. Києва взимку 2013 р. велика група молодих людей спонтанно почала співати колядки. Захід тривав п'ять хвилин, після чого його учасники розійшлись.

Учасниками флешмобів вироблені певні правила, яких мають дотримуватись усі під час проведення таких акцій. Так, зокрема, не дозволяється порушувати громадський порядок, залишати після себе сміття, спілкуватись наживо одне з одним до, під час та після проведення акції, не робити нічого для будь-якої групи людей тощо. Враховуючи викладене, флешмоби не можуть визнаватись формою мирного зібрання.

Костюмовані виступи. В останні роки, особливо напередодні та під час проведення важливих міждержавних заходів (саміт керівників та урядів держав Великої вісімки, Всесвітній економічний форум

тощо) спостерігається тенденція, пов'язана з організацією та проведенням костюмованих виступів представників громадськості, які таким чином висловлюються проти певних соціально-економічних та політичних процесів як в окремій країні, так і у всьому світі. Найбільш активним і відомим організатором таких заходів є Clandestine Insurgent Rebel Clown Army (Таємна повстанська армія клоунів), активісти якої використовують прийоми клоунади і виступають без застосування насилля проти корпоративної глобалізації, воєн та інших анти-соціальних процесів, які відбуваються у світі. Все це дозволяє вести мову про розвиток нових форм висловлювання громадської позиції. Доволі часто учасники таких виступів мають при собі іграшкову зброю, зокрема, водяні пістолети, за допомогою яких вони «нападають» на представників поліції. Подібні заходи у цілому підпадають під охорону Конвенції та Конституції України, і, відповідно, мають бути охарактеризовані як мирні зібрання.

Страйк працівників. У ч. 1 ст. 11 Конвенції зазначається, що «кожен має право на свободу мирних зібрань і свободу об'єднання з іншими особами, включаючи право створювати профспілки та вступати до них для захисту своїх інтересів». Подібні положення зафіксовано й у ч. 3 ст. 36 Конституції України [1]. Таким чином, можна зробити висновок, що спеціальною формою участі приватних осіб у формуванні та висловлюванні громадської позиції є страйки працівників, зокрема попереджувальні страйки, які організують переважно профспілки.

Розглядаючи страйки з позиції права мирних зібрань, необхідно зазначити, що вони, в принципі, не належать до категорії мирних зібрань. Це пов'язано з тим, що під час їх проведення не відбувається формування публічної (громадської) позиції. Страйки спрямовуються переважно проти роботодавців та мають у своєму підґрунті вимогу щодо покращення умов праці. Проте юридична природа страйку може змінитись, якщо його учасники залучать до нього громадськість і будуть апелювати вже до її представників щодо необхідності зміни умов праці. Якщо страйк працівників отримає переформатування у демонстрацію, пікет тощо, то у цьому разі такий захід повністю відповідатиме визначенню мирного зібрання.

Різноманітні публічні заходи, як-то громадські розважальні заходи, спортивні змагання, весільні процесії, народні свята, похорони, релігійні обряди і церемонії, за своїми зовнішніми характеристиками підпадають під категорію мирного зібрання. Водночас судова практика, а також представники юридичної наукової спільноти чітко наголошують на тому, що подібні заходи мають бути виведені з-під дії законодавства про мирні зібрання, оскільки вони не пов'язані із спільною участю їх учасників у формуванні (формуванні) публічної

(громадської) позиції. На учасників таких заходів поширюються вимоги загального законодавства щодо поведінки у громадських місцях. Деякі ширші юридичні гарантії, спрямовані на забезпечення організації та проведення подібних заходів, мають представники релігійних культів, які перебувають під охороною одночасно ч. 1 ст. 35 («кожен має право на свободу сповідувати будь-яку релігію або не сповідувати ніякої, безперешкодно відправляти одноособово чи колективно релігійні культури і ритуальні обряди, вести релігійну діяльність») та ч. 1 ст. 39 Конституції України [1].

Отже, встановлені законодавством вимоги щодо організації та проведення мирних зібрань мають стосуватись лише зібрань під відкритим небом. Зібрання у закритому приміщенні мають проводитись без повідомлення влади про заплановані заходи.

Для розмежування названих вище зібрань вирішальним є той факт, чи мають його учасники можливість вільно спілкуватися із «зовнішнім світом». Про зібрання у закритому приміщенні можна говорити у тих випадках, коли його учасники перебувають у закритому з усіх боків місці. Наявність або відсутність покрівлі у цьому випадку не має принципового значення.

З викладеного можна зробити такі висновки:

1) зібрання, яке відбувається під навісом, проте є відкритим з усіх боків, є зібранням під відкритим небом;

2) зібрання, яке відбувається на стадіоні, що має суцільний або частковий дах, з огляду на його обмеженість з усіх боків конструктивними елементами, є зібранням під відкритим небом;

3) доволі спірним є тлумачення випадків, коли хід зібрання, яке відбувається у закритому приміщенні, за допомогою гучномовців передається назовні. З цього приводу висловлюються декілька позицій:

– зібрання, яке відбувається у приміщенні, є закритим; зібрання, яке формується назовні, є зібранням під відкритим небом;

– таке зібрання є зібранням під відкритим небом;

– таке зібрання є зібранням у закритому приміщенні, оскільки особи, які перебувають зовні, не є його безпосередніми учасниками. Вони можуть організувати власне мирне зібрання. У цьому випадку необхідно вести мову вже про два зібрання, які відбуваються одночасно.

Висновки. Таким чином, мирні зібрання можуть проводитись у найрізноманітніших формах. Визнання того або іншого зібрання таким, що перебуває або не перебуває під захистом ст. 39 Конституції України, не може здійснюватись лише через аналіз зовнішніх форм його прояву. Так, блокування певного об'єкту може бути визнано як мирним, так і немірним зібранням, що, як наслідок, зобов'язує

суб'єктів правозастосування перед ухваленням рішення про примусове припинення певного зібрання аналізувати заходи, які відбуваються, з позиції їхньої мети, узгодження з демократичними засадами функціонування держави, порушення/непорушення прав інших осіб.

Література

1. Конституція України // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

Анотація

Тронько О. В. Класифікація мирних зібрань за законодавством України. – Стаття.

У статті розглядається актуальне питання, яке полягає у класифікації мирних зібрань за законодавством України. Також зроблено актуальні та ґрунтовні висновки щодо досліджуваної тематики.

Ключові слова: класифікація, мирні зібрання, законодавство України, демократія, громадський контроль.

Аннотация

Тронько О. В. Классификация мирных собраний по законодательству Украины. – Статья.

В статье рассматривается актуальный вопрос, который заключается в классификации мирных собраний по законодательству Украины. Также сделаны актуальные и основательные выводы относительно исследуемой тематики.

Ключевые слова: классификация, мирные собрания, законодательство Украины, демократия, общественный контроль.

Summary

Tronko O. V. Classification of assembly under the laws of Ukraine. – Article.

In the article the actual issue which is the classification of peaceful assembly under the laws of Ukraine is considered. Also made relevant and profound conclusions about the subject matter under consideration.

Key words: classification, peaceful assembly, legislation of Ukraine, democracy, social control.